

U Riznici zagrebačke katedrale čuva se iznimno vrijedan fundus koji je nastajao od utemeljenja Zagrebačke biskupije 1094. godine. Najstariji predmeti u Riznici, kao što su bjelokosni plenarij i iluminirani *Evangelium*, potječu iz 11. stoljeća. Uz glasovitu zbirku crkvenog zlatarstva (relikvijara, kaleža, ciborija, pokaznica, pastoral), u Riznici se čuvaju i zbirke liturgijskih knjiga, muzikalija, medalja, devocionalija i zavjetnih darova te numizmatička zbirka. Iz Riznice katedrale potječu i najstariji dokumenti i kodeksi koji su danas većinom smješteni u Metropolitanskoj knjižnici i Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu. Zasebnu cjelinu čini zbirka arhivskih dokumenata te arhitektonska dokumentacija Bollèove obnove zagrebačke katedrale.

Bogatstvom i raznovrsnošću posebno se ističe zbirka crkvenog ruha u kojoj se čuva gotovo tisuću predmeta i fragmenata povijesnog tekstila. Zvonolika misnica skrojena od plašta svetog kralja Ladislava (11. stoljeće), utemeljitelja Zagrebačke biskupije, jedan je od najznamenitijih eksponata Riznice, a vrsnošću veza ističu se i humeral bl. Augustina Kažotića (oko 1300. godine), mitra biskupa Wolfganga Gyulaya te Božji grob vezilačke radionice biskupa Petra Petretića iz 1659. godine. Raskošno su ukrašeni i kompleti baroknog liturgijskog ruha koje su naručivali zagrebački biskupi Martin Borković, Aleksandar Ignacije Mikulić, Stjepan Selišćević, Emerik Esterházy i Juraj Branjug. Ciklus tapiserija s alegorijskim prikazima mjeseci, dar carice Marije Terezije biskupu Franji Thauszyju, iznimna je cjelina koja je od potresa u Zagrebu 1880. godine bila rijetko izlagana.

Sredinom 19. stoljeća kanonik kustos Juraj Križanić uređio je prema nalogu Kaptola prostor iznad sakristije katedrale kao muzej u kojem su izloženi najvrjedniji predmeti iz Riznice. Otvorivši ga za javnost, učinio je dostupnima stoljećima čuvane dragocjenosti i relikvije.

Predmeti iz zbirke povijesnog tekstila su posebno osjetljivi zbog krhkosti materijala i rijetko se izlažu. Dugogodišnja suradnja Hrvatskog restauratorskog zavoda i Zagrebačke nadbiskupije na očuvanju umjetničke baštine zagrebačke katedrale posljednjih je nekoliko godina bila stoga usredotočena na zaštitu povijesnog tekstila – od preventivnog konzerviranja i pravilne pohrane predmeta do zahtjevnih restauratorskih radova na najugroženijim predmetima.

Izložbom *Zlatne niti, Restaurirani tekstilni predmeti iz Riznice zagrebačke katedrale* predstavlja se dio restauriranih predmeta kao i postupci njihove obnove.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na povijesnom tekstilu iz Riznice kontinuirano se provode od 2005. godine na Odjelu za tekstil, papir i kožu. Počeli su restauriranjem biskupske mitre iz 14. stoljeća, obnovljene 1549. godine za inauguraciju zagrebačkog biskupa Wolfganga Gyulajja. Raskošna mitra ukrašena je zlatnim pločicama i reljefima s prikazima Raspeća, Navještenja, svetaca i simbolima četvorice evanđelista te dragim kamenjem i biserima. Minuciozni restauratorski radovi bili su potaknuti izložbom *Sigismundus Rex et Imperator* održanoj u Budimpešti 2006. godine.

Nakon pregleda i analize stanja očuvanosti dijela zbirke povijesnog tekstila, nastavljeni su restauratorski radovi na vrlo oštećenim čipkama iz 17. i ranog 18. stoljeća. Najstarija je ukrašavala donji dio raskošne biskupske albe i rad je lepoglavske radionice. O povijesti njezine narudžbe svjedoči petodijelni biskupski grb u zlatovezu s heraldičkim oznakama zagrebačkog biskupa Martina Borkovića (1667. – 1687.), ali i njegova nasljednika, biskupa Aleksandra Ignacija Mikulića (1688. – 1694.) te 1687. godina. Čipkane trake uokviruju zlatovez na tankom lanenom platnu. Restauratorskim radovima prethodila je pomna analiza oštećenja i identifikacija materijala. Osobita pažnja posvećena je čišćenju i ravnanju krhkih niti, kao i postupcima zatvaranja oštećenja i učvršćivanja oslabljenih niti na zlatovezu i čipkama. Restauratorski radovi izvedeni su i na skupocjenoj flamskoj čipki iz 1720. godine te na oltarniku darovanom 1727. godine zagrebačkom biskupu Jurju Branjugu (1723. – 1748.).

Od 2013. godine izvode se radovi na kompletima liturgijskog ruha zagrebačkih biskupa. Četiri dalmatike Aleksandra Ignacija Mikulića izrađene su vjerojatno u zagrebačkoj vezilačkoj radionici između 1688. i 1694. godine. Ukrašene su reljefno istaknutim zlatovezom i srebrovezom s motivima lisnih vitica i cvjetova te pozlaćenim titrankama na svilenom satenu boje bjelokosti. Prikazi četvorice evanđelista u središnjim kartušama na leđnim stranama dalmatika izvezeni su svilenim, zlatnim i srebrnim nitima tehnikom „slikanja iglom“ (*acupictura*). Najveća oštećenja bila su na svilenom satenu, radi čega je postala vidljiva gruba međupostavna lanena tkanina. Manjih oštećenja bilo je na zlatovezu i svilovezu, a titranke su u većoj mjeri nedostajale. Nakon tehnološke i laboratorijske analize materijala, dalmatike su očišćene i uslijedilo je zatvaranje oštećenja i konzerviranje veza.

Misnica (kazula) biskupa Stjepana Selišćevića (1694. – 1703.) rad je vrsne vezilačke radionice s područja Habsburške Monarhije. Biskupov grb izvezen je pri dnu poledine misnice.

Reljefno istaknuti zlatovez i srebrovez gusto prekrivaju površinu bjelokosnog svilenog satena, a njihova težina prouzročila je velika oštećenja glavne tkanine. Nakon detaljne grafičke dokumentacije stanja i laboratorijskih analiza materijala, provedeni su postupci odvajanja podstave, čišćenja i uklanjanja neprikladnih povijesnih intervencija s izvorne tkanine. Misnica je potom podložena svilenim satenom odgovarajuće nijanse, a vez je učvršćen svilenim nitima kojima su zatvorena i oštećenja glavne tkanine.

Ciklus tapiserija s alegorijskim prikazima mjeseci iz Riznice zagrebačke katedrale nastao je 1710. godine u radionici Charlesa Mitéa, dvorskog tkalca lotarinških vojvoda u Nancyju. Kartoni za tapiserije sa središnjim motivima arhitektonskih perspektiva pripisuju se bolonjskom arhitektu, slikaru i scenografu Francescu Galliju Bibieni (1659. – 1739.) koji se nakon službe na bečkom dvoru odazvao pozivu lotarinškog vojvode Leopolda I.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na ciklusu počeli su 2014. godine analizom stanja tapiserija te uvjeta njihova čuvanja i izlaganja. Tapiserija *Srpanj - kolovoz* restaurirana je od 2015. do 2017. godine, a radovi su u 2017. godini započeli i na tapiseriji *Ožujak - travanj*. Na tapiserijama je zatečena oslabljena struktura tkanja. Pređe potke bile su istrošene, posebno na dijelovima svijetle podloge. Višestruki nabori nastali su zbog neravnomjernog mehaničkog istezanja, a brojne povijesne intervencije šivanja i popravaka također su oštetile izvorno tkanje. Radovi su na obje tapiserije počeli detaljnim bilježenjem svih vrsta oštećenja i njihovim grafičkim prikazom. Provedene su laboratorijske i tehnološke analize materijala te su na temelju prikupljenih podataka izabrane metode, postupci i materijali konzervatorsko-restauratorskih radova. Zbog velikih dimenzija tapiserija trebalo je izraditi i posebnu konstrukciju za rad. Tapiserija *Srpanj - kolovoz* očišćena je suhim i djelomično mokrim postupkom i podložena novom tkaninom. Najzahtjevnija i najdugotrajnija bila je sanacija oštećenja tkanja raznobojnim pamučnim i svilenim koncima. Nakon radova tapiserija je vraćena u prostor Nadbiskupskog dvora i montirana uz pomoć posebno izrađenog okvira koji omogućuje ravnomjernu napest i raspored težine tkanja.

Konzervatorsko-restauratorski radovi na dalmatikama i čipkama: Sandra Lucić Vujičić (voditeljica radova), Vlasta Bošnjak, Marija Zupčić, Tihana Čelebić, Irma Maria Dropulić (vanjska suradnica)

Konzervatorsko-restauratorski radovi na misnici: Vlasta Bošnjak (voditeljica radova), Tihana Čelebić

Konzervatorsko-restauratorski radovi na tapiserijama: Branka Regović (voditeljica radova), Tihana Čelebić, Olgica Mileusnić, Vlasta Bošnjak te Blaženka Beatović i Anamarija Fistončić (vanjske suradnice)

Dokumentacija i povijesno umjetnička istraživanja: Marta Budicin

Laboratorijske analize materijala: Domagoj Mudronja, Margareta Klofutar

Stolarski radovi: Dragutin Furdi, Veljko Bartol i Davor Filipčić

Fotografska dokumentacija: Jovan Kliska, Natalija Vasić, Nikolina Oštarijaš, Ljubo Gamulin, Goran Tomljenović

Konzervatorsko-restauratorske radove na predmetima iz Riznice zagrebačke katedrale financiralo je Ministarstvo kulture Republike Hrvatske.

Izdavači: Hrvatski restauratorski zavod i Zagrebačka nadbiskupija, Ured za crkvena kulturna dobra

Za izdavače: dr. sc. Tajana Pleše, mons. Nedjeljko Pintarić

Tekst: dr. sc. Višnja Bralić, Marta Budicin

Prijevod na engleski: Danijel Lončar

Lektura: Rosanda Tometić

Grafičko oblikovanje: Goran Tomljenović

Fotografije: Jovan Kliska, Ljubo Gamulin

Tisak: Novi val d.o.o. Zagreb

Naklada: 500 primjeraka

Zagreb, 2017.

Zlatne niti

Restaurirani
tekstilni predmeti iz
Riznice zagrebačke
katedrale

Domitrovićeva kula, Kaptol 31, Zagreb
— 18. rujna - 31. listopada 2017. —